

«ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЮРИДИЧНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ»

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ ВИДАННЯ:

ТАЦІЙ В. Я., почесний президент НАПрН України, академік НАН України та НАПрН України (голова редколегії)

ШЕМШУЧЕНКО Ю. С., академік-секретар відділення екологічного, господарського та аграрного права НАПрН України, академік НАН України та НАПрН України (заступник голови редколегії)

ПЕТРИШИН О. В., президент НАПрН України, академік НАПрН України (відповідальний секретар редколегії)

БАРАБАШ Ю. Г., член-кореспондент НАПрН України

БИТЯК Ю. П., академік-секретар відділення державно-правових наук і міжнародного права НАПрН України, академік НАПрН України

БОРИСОВ В. І., академік НАПрН України

БОРИСОВА В. І., член-кореспондент НАПрН України

БУРОМЕНСЬКИЙ М. В., член-кореспондент НАПрН України

ГЕТЬМАН А. П., заступник академіка-секретаря відділення екологічного, господарського та аграрного права НАПрН України, академік НАПрН України

ГЕТЬМАН Є. А., головний учений секретар НАПрН України, член-кореспондент НАПрН України

ГЛІБКО С. В., директор Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

ГОНЧАРЕНКО В. Д., академік-секретар відділення теорії та історії держави і права НАПрН України, академік НАПрН України

ГУСАРОВ С. М., член-кореспондент НАПрН України

ДОВГЕРТ А. С., член-кореспондент НАПрН України

ЖУРАВЕЛЬ В. А., перший віце-президент НАПрН України, академік НАПрН України

КІВАЛОВ С. В., керівник Південного регіонального наукового центру НАПрН України, академік НАПрН України

КОМАРОВ В. В., академік НАПрН України

КРУПЧАН О. Д., директор Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, академік НАПрН України

КУЗНЄЦОВА Н. С., віце-президент НАПрН України, академік НАПрН України

КУЧЕРЯВЕНКО М. П., академік НАПрН України

ЛУК'ЯНОВ Д. В., член-кореспондент НАПрН України

МАКСИМОВ С. І., член-кореспондент НАПрН України

НАСТЮК В. Я., член-кореспондент НАПрН України

НОР В. Т., академік НАПрН України

ОРЛЮК О. П., академік НАПрН України

ПИЛИПЧУК В. Г., академік НАПрН України

ПРИЛИПКО С. М., академік НАПрН України

СЕРЬОГІНА С. Г., директор Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, член-кореспондент НАПрН України

СКРИПНЮК О. В., академік НАПрН України

ТИХИЙ В. П., радник президії НАПрН України, академік НАПрН України

УСТИМЕНКО В. А., член-кореспондент НАН України та НАПрН України

ШАКУН В. І., академік НАПрН України

ШЕПІТЬКО В. Ю., академік НАПрН України

ШУЛЬГА М. В., член-кореспондент НАПрН України

Національна академія правових наук України
Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЮРИДИЧНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

У двадцяти томах

Том 12

СІМЕЙНЕ ПРАВО

Харків
«Право»
2021

УДК 340(477)(031)
В27

Редакційна колегія 12-го тому:

В. І. Борисова (голова),
Л. В. Красицька (заступник голови)
Ю. Є. Ходико (відповідальний секретар)
Н. С. Кузнєцова, О. В. Кохановська, В. А. Ватрас,
В. І. Труба, О. А. Явор

В27 **Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. — Харків : Право, 2016— .**
ISBN 978-966-937-048-8

Т. 12 : Сімейне право / редкол.: В. І. Борисова (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — 2021. — 480 с. : іл.

ISBN 978-966-998-187-5

Видання є систематизованим зведенням знань про поняття, категорії, норми сімейного права, основні міжнародні правові акти у сфері сімейного права. Розглядаються теоретичні і практичні проблеми науки та практики застосування сімейного законодавства України.

Розраховано як на науковців, викладачів, студентів закладів вищої освіти, так і на суддів, адвокатів, прокурорів, інших фахівців у галузі права, а також на всіх тих, кого цікавить сімейне право.

УДК 340(477)(031)

ISBN 978-966-998-187-5 (т. 12)
ISBN 978-966-937-048-8

© Національна академія правових наук України, 2021
© Інститут держави і права імені В. М. Корецького
НАН України, 2021
© Національний юридичний університет імені Яро-
слава Мудрого, 2021
© Видавництво «Право», 2021

між собою, і стосовно кожного з них окремо, оскільки слово «батьки» використовується у множині в нормах гл. 17 СК України.

Надання батькам матер. допомоги з боку повнолітніх дочок і синів здійснюється у добровільному порядку, коли утримання надається повнолітніми дітьми батькам без оформлення цих зобов'язань установленими способами, тільки керуючись почуттям морального обов'язку; договірному порядку, коли діти укладають із батьками договір про утримання останніх (договір про сплату аліментів); примусовому (суд.) порядку.

Крім сплати аліментів повнолітні дочка, син зобов'язані брати участь у додаткових витратах на батьків, викликаних тяжкою хворобою, інвалідністю або немічністю.

Лит.: Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України / Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova, Ю. В. Білоусов [та ін.]; за ред. Є. О. Харитонova. Х., 2008; Сімейне право України / Л. М. Баранова, В. І. Борисова, І. В. Жилінкова та ін.; за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Жилінкової. Х., 2012.

О. В. Розгон.

ОБОВ'ЯЗОК ПОДРУЖЖЯ ТУРБУВАТИСЯ ПРО СІМ'Ю – особистий немайновий взаємний обов'язок подружжя спільно піклуватися про побудову сімейних відносин між собою та ін. членами сім'ї на почуттях взаємної любові, поваги, дружби, взаємодопомоги; утверджувати в сім'ї повагу до батька (матері); спільно дбати про матер. забезпечення сім'ї та нести відповідаль-

ність один перед одним, перед ін. членами сім'ї за свою поведінку в сім'ї.

О. п. т. п. с. належить до особистих немайнових сімейних обов'язків. Він характеризується такими ознаками: 1) підставою його виникнення є створення сім'ї шляхом реєстрації шлюбу, підставою його припинення є припинення шлюбу (див. *Підстави припинення шлюбу*); 2) суб'єктами – носіями цього обов'язку є подружжя. Дітей, а також інших членів сім'ї він не обтяжує; 3) зміст цього обов'язку становлять дії юрид. (дбати про матер. забезпечення сім'ї) та морального характеру (спільно піклуватися про побудову сімейних відносин між собою та ін. членами сім'ї на почуттях взаємної любові, поваги, дружби, взаємодопомоги); 4) він є взаємним, тобто кожен з подружжя, з одного боку, є носієм права вимоги щодо його виконання ін. з подружжя, з другого боку – носієм обов'язку; 5) він тісно пов'язаний з особистістю носія, тобто повинен виконуватися особисто подружжям, припиняється у випадку смерті; 6) виконання цього обов'язку забезпечується заходами юрид. (зменшення частки при поділі майна, яке належить подружжю на праві спільної сумісної власності у зв'язку з недобросовісною поведінкою) та моральної відповідальності.

Зміст обов'язку турбуватися про сім'ю становлять декілька самотійних дій: 1) спільне піклування про побудову сімейних відносин між подружжям та ін. членами сім'ї на почуттях взаємної любові, поваги, дружби, взаємодопомоги; 2) чоловік зобов'язаний утверджувати в сім'ї повагу до матері, а дружи-

на зобов'язана утверджувати в сім'ї повагу до батька. Ці 2 обов'язки не є юрид., оскільки взаємна любов, повага, дружба, взаємодопомога – категорії моралі. Ці відносини знаходяться за межами прав. регулювання. Виконання цих обов'язків не може бути забезпечене прав. засобами, наприклад, притягненням до юридичн. відповідальності. Нормативний припис, що закріплює цей обов'язок, має виключно декларативний характер та не має юрид. змісту. Невиконання цього обов'язку може призвести й до юрид. наслідків, наприклад, стати причиною розірвання шлюбу (встановлення режиму окремого проживання); 3) дружина та чоловік відповідальні один перед одним, перед ін. членами сім'ї за свою поведінку в ній. За характер поведінки у сім'ї може наступити як моральна відповідальність (сварки, втрата довіри і т. п.), так й юрид. відповідальність. Якщо поведінка одного з подружжя містить склад крим. правопорушення або адмін. правопорушення, ця особа притягується до крим. (адмін.) відповідальності. В СК України також передбачені деякі юрид. наслідки невиконання цього обов'язку. Відповідно до ч. 5 ст. 75 СК України права на утримання не має той з подружжя, хто негідно поведився у шлюбних відносинах; хто став непрацездатним у зв'язку із вчиненням ним умисного крим. правопорушення, якщо це встановлено судом. Відповідно до абз. 3 ч. 2 ст. 159 СК України під час вирішення спору щодо участі одного з батьків у вихованні дитини береться до уваги ставлення батьків до виконання своїх обов'язків, особиста прихиль-

ність дитини до кожного з них, ін. обставини, що мають істотне значення, в тому числі стан псих. здоров'я одного з батьків, зловживання ним алкогольними напоями або наркотичними засобами; 4) дружина та чоловік зобов'язані спільно дбати про матер. забезпечення сім'ї. Цей особистий немайновий обов'язок пов'язаний з деякими майновими сімейними обов'язками – дружина, чоловік повинні матеріально підтримувати один одного (ч. 1 ст. 75 СК України); батько (-ки) або ін. особи, які виховують дитину, несуть осн. відповідальність за забезпечення в межах своїх здібностей і фінансових можливостей умов життя, необхідних для розвитку дитини (ч. 2 ст. 27 Конвенції про права дитини) (див.: *Конвенція про права дитини*). Тому невиконання або неналежне виконання обов'язку дбати про матер. забезпечення сім'ї тягне за собою настання певних юрид. наслідків. Наприклад, відповідно до ч. 2 ст. 70 СК України при вирішенні спору про поділ майна суд може відступити від засади рівності часток подружжя, за обставин, що мають істотне значення, зокрема, якщо один із них не дбав про матер. забезпечення сім'ї, приховав, знищив чи пошкодив спільне майно, витрачав його на шкоду інтересам сім'ї. Якщо один із подружжя добровільно не виконує обов'язок матер. підтримувати один одного, ін. має право звернення до суду з вимогою про примусове виконання цього обов'язку (позов про сплату аліментів).

Лит.: Ромовська З. В. Моральність Сімейного кодексу України. В кн.: Наукові засади та практика застосування нового

Сімейного кодексу України: матеріали круглого столу, 25.05.2006, м. Київ. Х., 2007; Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту) / відп. ред. Я. М. Шевченко. Хмельницький, 2007; Жилинкова И. В. Личные неимущественные права супругов: новеллы СК Украины. В кн.: Личные неимущественные права: проблемы теории и практики применения / под ред. Р. А. Стефанчука. К., 2010.

О. М. Пономаренко.

ОДИНОКА ОСОБА – фіз. особа, яка не є суб'єктом сімейних правовідносин у зв'язку з тим, що не має родичів або ін. членів сім'ї, з якими б її пов'язували сімейні права та обов'язки.

О. о. не є членом сім'ї, оскільки відповідно до ч. 2 ст. 3 СК України сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Сім'я характеризується певною спільнотою, до якої О. о. не відноситься. Відповідно до ч. 3 ст. 3 СК України права члена сім'ї має О. о., тобто закріплюється положення про те, що у О. о. такий самий прав. статус, як і в члена сім'ї. Прав. статус О. о. та прав. статус члена сім'ї може бути як однаковим, так і різним, залежно від сфери громад. життя. Прав. статус О. о. та члена сім'ї є однаковим у сфері житлового права. Згідно зі ст. 3 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» від 5 серп. 1994 право на додаткову безоплатну приватизацію 10 кв. м на сім'ю має й одинокий наймач. О. о. та член сім'ї мають рівні права на таємницю особистого життя, на особисту свободу та не-

допустимість свавільного втручання у сімейне життя.

Водночас, О. о. не може мати сімейних прав, які належать членам сім'ї. Сімейні права та обов'язки існують тільки як зміст конкретного сімейного правовідношення між певними фізичними особами. Сімейні правовідносини виникають на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на ін. підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства. О. о. тому й є одинокою, що не є суб'єктом цих правовідносин.

О. о. є найбільш незахищеними у соціал.-екон. сфері. Сім'я будується на засадах взаємодопомоги, соціал. та матер. підтримки та відповідальності між членами сім'ї. Тому якщо член сім'ї потребує матер. допомоги у зв'язку з нужденністю або у зв'язку з додатковими витратами на лікування, обов'язок надати таку допомогу покладається на ін. членів сім'ї (другого з подружжя, повнолітніх сина, дочку, рідних брата, сестру та ін.). О. о. в прив. сфері ніхто не зобов'язаний підтримувати, тому перед суспільством виникає завдання створення діючих механізмів у сфері соціал. захисту О. о.

У сфері сімейного права особл. прав. статус має тільки одинока дитина, якою є дитина, позбавлена батьківського піклування. Щодо такої дитини з урахуванням принципу пріоритету сімейного виховання обирається найбільш доречна форма влаштування (усиновлення, опіка, піклування, патронат, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу).

Довідкове видання

ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЮРИДИЧНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

У двадцяти томах

Том 12

СІМЕЙНЕ ПРАВО

12-й том уміщує 251 статті, 3 ілюстрації

Редактори: *О. М. Нещеретна, С. А. Пашинська*

Коректори: *М. М. Поточняк, Т. М. Тростінська*

Технічні редактори: *А. Т. Гринченко, О. А. Федосєєва*

Підписано до друку з оригінал-макета 30.04.2021
Формат 70×100/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 38,7. Обл.-вид. арк. 34,4. Тираж 500 прим.
Вид. № 2733.

Видавництво «Право»

Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
вул. Чернишевська, 80а, Харків, 61002, Україна

Тел./факс (057) 716-45-53

Сайт: <https://pravo-izdat.com.ua>

E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua

E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції – серія ДК № 4219 від 01.12.2011

Виготовлено у друкарні ТОВ «ПРОМАРТ»

Тел. (057) 717-28-80